

Foto: Anda van Riet

In het kader van haar afstudeeronderzoek vroeg Paulien Hommersom-Schreuder zich af of Theo Wittes indeling van literatuur in verschillende niveaus – oorspronkelijk bedoeld voor het vak Nederlands – ook toe te passen valt op het mvt-literatuuronderwijs. Hiervoor combineerde ze Wittes leesniveaus met de taalvaardigheidsniveaus van het ERK en ze paste dit toe op het vak Frans.

LITERATUURONDERWIJS IN DE VREEMDE TALEN

PAULIEN HOMMERSOM-SCHREUDER

Bij het literatuuronderwijs in de vreemde talen hoeven leerlingen tegenwoordig nog maar drie boeken te lezen. Als docent willen we graag dat de leerlingen deze in de doeltaal lezen, maar in de praktijk komt hier weinig van terecht. Er wordt veel gekopieerd van scholieren.com en als een leerling het boek al gelezen heeft, dan is dat meestal een vertaling. Enerzijds komt dit door de concurrentie van andere media, anderzijds is het een logisch gevolg van het huidige examenprogramma: we willen dat leerlingen werken in het Frans lezen, maar het niveau van het centraal schriftelijk eindexamen is aantoonbaar lager dan het niveau dat nodig is om een literair werk in de doeltaal te lezen, zoals verderop uit dit artikel zal blijken. In mijn onderzoek in het kader van de educatieve master Frans heb ik een aantal dingen in kaart gebracht waaruit blijkt dat het toch mogelijk is om leerlingen in de doeltaal te laten lezen. Verder heb ik gekeken of de competentiegerichte vorm van literatuuronderwijs ook toe te passen valt op het literatuuronderwijs in de vreemde talen.

Competentiegericht literatuuronderwijs

Theo Witte pleit in zijn proefschrift *Het oog van de meester* (2008) voor een competentiegerichte vorm van literatuuronderwijs. Voor een optimale aansluiting bij het leesniveau en de interesses van het individu heeft Witte zes verschillende leesniveaus ontwikkeld. Op niveau 1 leest men belevend. Niveau 2 kenmerkt zich door herkendend lezen. Lezers op niveau 3 reflecteren op datgene wat ze lezen. Op niveau 4 interpreteert men de gelezen literatuur. Niveau 5 kenmerkt zich door letterkundig lezen, en het academische leesniveau wordt bereikt op niveau 6. Leerlingen uit 5 havo hebben als exameneis voor literaire leesvaardigheid niveau 3. Een heel aantal bereiken N4 (niveau 4), een enkeling N5. Leerlingen uit 6 vwo hebben als exameneis N4. Sommigen bereiken N5, een enkeling N6. Dit zijn echter uitzonderingen (Witte, 2008).

Deze indeling is gemaakt voor het literatuuronderwijs bij het vak Nederlands. In mijn scriptie heb ik me afgevraagd of de indeling van literatuur in verschillende niveaus ook toe te passen valt op het literatuuronderwijs bij de vreemde talen. Omdat ik de educatieve master Frans volg, heb ik me in mijn scriptie en onderzoek

Het literair competentieniveau bij literatuuronderwijs in de vreemde talen blijkt af te hangen van het taalvaardigheidsniveau dat de lezer al heeft bereikt in de te lezen vreemde taal

gericht op het literatuuronderwijs bij Frans. De resultaten vallen echter ook toe te passen op het Engelse, Duitse en Spaanse literatuuronderwijs.

Motivatie

Het belangrijkste punt bij literatuuronderwijs is dat de leerling gemotiveerd en uitgedaagd moet worden door datgene wat hij leest, zodat hij nieuwe leeservaringen op wil doen. Hiervoor moet de leerling echter wel literatuur lezen die aansluit bij zowel het lees- als het taalvaardigheidsniveau dat hij op dat moment heeft. Als literatuur in de doeltaal gelezen moet worden, zal een mvt-docent rekening moeten houden met zowel het leesniveau als met het taalvaardigheidsniveau van het te lezen boek.

Om een boek op taalvaardigheidsniveau in te kunnen delen, is het Europees Referentiekader (ERK) gebruikt. In *Taalprofielen* van maart 2004 is aangegeven vanaf wanneer een tweedetaalleerder een (eenvoudige) tekst kan lezen. Over het algemeen kan gezegd worden dat complexere literatuur voor volwassenen, geschreven door bijvoorbeeld Simenon of Camus, zich meestal op C1-niveau bevindt, terwijl romans van Leroc of Saint-Exupéry te lezen zijn vanaf B2. Qua leesvaardigheidsniveau komen leerlingen uit havo 5 op B1 en leerlingen uit vwo 6 op B2. Op de middelbare school wordt het benodigde niveau voor complexere literatuur, het niveau C1 bij Frans, vrijwel nooit bereikt, laat staan C2. Deze zijn daarom verder niet meer besproken in dit onderzoek. We kunnen echter wel concluderen dat de leerling het minimumniveau om een literair werk zelfstandig in de doeltaal te lezen in het voortgezet onderwijs niet bereikt. Het literair competentieniveau bij literatuuronderwijs in de vreemde talen blijkt dus af te hangen van het taalvaardigheidsniveau dat de lezer al heeft bereikt in de te lezen vreemde taal. Naar aanleiding van dit gegeven heb ik, samen met Marlies Schouwstra, een schema gemaakt waarin het niveau van literaire competentie en taalvaardigheid gecombineerd worden (zie tabel 1).

De combinatie A2–N4 en A2–N5 zijn grijs gemaakt. Deze combinatie is alleen mogelijk bij taalonderwijs voor volwassenen. Dit omdat je op het voortgezet onder-

wijs N4 en N5 pas bereikt als je qua taalvaardigheid al op B1 of B2 zit.

Verschillende niveaus

Sommige literaire werken kunnen op verschillende literaire en taalvaardigheidsniveaus gelezen worden. Een mooi voorbeeld uit de Franse literatuur is *Candide*, geschreven door Voltaire. Dit boek kan gelezen en geïnterpreteerd worden op N2 tot en met N5. Lezers op N2 zullen geïnteresseerd zijn in de emoties van de personages en in het avontuur dat Candide meemaakt. Op N3 zullen de lezers zich vooral richten op de filosofie van Candide. Op N4 kan de lezer op zoek gaan naar de betekenis van het verhaal: wat heeft Voltaire willen zeggen met dit verhaal? Ten slotte kan de lezer op N5 de roman in de historische context plaatsen om bijvoorbeeld de rol die religie in het verhaal speelt, te begrijpen.

Met behulp van het schema over lees- en taalvaardigheidsniveau heb ik criteria vastgesteld waaraan literatuur moet voldoen, wil het op meerdere taal- en leesvaardigheidsniveaus gelezen en behandeld kunnen worden:

- Een werk dat op meerdere niveaus bruikbaar is, moet beschikbaar zijn in verschillende edities met verschillende taalvaardigheidsniveaus.
- Een werk dat op meerdere niveaus bruikbaar is, moet behandeld kunnen worden met behulp van en aan de hand van meerdere media.
- Een werk is op meerdere niveaus bruikbaar als deze maximaal tweehonderd pagina's telt; als het verhaal een actueel onderwerp behandelt zoals de liefde, de oorlog of reizen; als er actie in het verhaal zit; als de schrijfstijl en de dramatiek interessant zijn om te bestuderen en als het verhaal in een historische context te plaatsen valt.

Top 50

Naar aanleiding van de gecombineerde tabel van literaire en taalvaardigheidsniveau en het gebruik van literaire werken op meerdere niveaus, is een enquête gehouden onder docenten en studenten Frans. Dit met als doel een top 50 te creëren van Franse literatuur die in de les

	A2	B1	B2
N1 Spannend, ontroerend <hr/> 75–150 blz. <hr/> Deelnemer aan verhaal	Vertalingen; korte verhalen met veel actie, dramatiek of humor	Schooledities; eenvoudige werken in doeltaal, vergezeld met woordenlijst; veel actie, dramatiek en humor in het verhaal	Korte, eenvoudige verhalen met veel actie, dramatiek of humor, in doeltaal; heel af en toe met woordenlijst
N2 Reëel, geloofwaardig <hr/> 75–150 blz. <hr/> Toeschouwer	Vertalingen; eenvoudige verhalen en niet te lang	Schooledities van eenvoudige werken in doeltaal	Korte, niet te ingewikkelde verhalen, in doeltaal, eventueel met woordenlijst
N3 Aanvaarding, normaliserend <hr/> 150–250 blz. <hr/> Moralist	Vertalingen; eenvoudige teksten	Eenvoudige werken in doeltaal waarvan het verhaal bekend is (bijvoorbeeld d.m.v. een film), bij voorkeur met een woordenlijst; eenvoudige gedichten in doeltaal	Kortere literaire werken in doeltaal, eventueel met woordenlijst
N4 Samenhang <hr/> 150–250 blz. <hr/> Analist	Vertalingen	Vertaald proza; eenvoudige poëzie in doeltaal	Kortere, literaire werken in doeltaal, bij voorkeur met woordenlijst; eenvoudigere poëzie in doeltaal
N5 Generalisatie (van het verhaal), samenhang <hr/> 240–400 blz. <hr/> Letterkundige	Vertalingen: werken van voor 1880	Vertalingen: complexe werken van voor 1880	Vertalingen: complexe werken van voor 1880; korte verhalen in doeltaal, eventueel met woordenlijst, of verhalen die al bekend zijn in doeltaal zonder woordenlijst; complexere poëzie van vroeger

Tabel 1: Niveau van literaire competentie en taalvaardigheid

Titel	Schrijver	Uitgave	Pagina's	ERK	N	Thema
Le Petit Prince	Antoine de Saint-Exupéry	Parijs: Gallimard, folio, 1999 (1946)	98	B1	N2	Reisverhaal, avonturenverhaal miscommunicatie tussen volwassenen en kinderen, wijze levenslessen
De Kleine Prins	Antoine de Saint-Exupéry	Vertaald door Laetitia de Beaufort-van Hamel, Rotterdam: Donker, 1999	89	NL	N2	
De Kleine Prins	Antoine de Saint-Exupéry	Vertaald door Laetitia de Beaufort-van Hamel, Rotterdam: Donker, 1999	89	NL	N2	
Le Petit Prince	Antoine de Saint-Exupéry	Raconté par Gerard Philippe, Universal Jeunesse, un label Universal Music, 1999, réalisé par André Sallée	cd	B2	N2	
Le Petit Prince	Antoine de Saint-Exupéry	Spectacle musicale: Daniel Lavoie avec Cocciant et Annais	dvd	B2	N2	
Monsieur Ibrahim et les fleurs du Coran	Eric-Emmanuel Schmitt	Dirigé par François Dupeyron	dvd	B2	N2-N3	Culturele verschillen, Parijs, vriendschappen, soefisme
Meneer Ibrahim en de bloemen van de Koran	Eric-Emmanuel Schmitt	Vertaald door Eef Gratama, Amsterdam: Atlas, 2008 (2001)	93	NL	N2-N3	
Meneer Ibrahim en de bloemen van de Koran	Eric-Emmanuel Schmitt	Voorgelezen door Bram van der Vught, Amsterdam: Rubinstein, 2006 (2001)	luisterboek: cd	NL	N2-N3	

Tabel 2: Nummer 1 en 2 uit de top 50

behandeld zou moeten worden. Deze vijftig titels zijn op literair en taalvaardigheidsniveau ingedeeld. Verder zijn hier zo veel mogelijk verschillende uitgaven en media bij gezocht. Ten slotte zijn de titels ingedeeld per thema om zo een duidelijk overzicht te creëren voor docenten en voor leerlingen. Tabel 2 geeft, als voorbeeld, de volledige uitwerking van nummer 1 en 2 van de top 50.

Tot slot

Docenten die in praktijk rekening willen houden met het literaire leesniveau en met het ERK-niveau van de leerling doen er goed aan de te behandelen werken bewust te kiezen, hierbij rekening houdend met de niveaus waarop de leerlingen zich bevinden. Over het algemeen is de taalbeheersing van leerlingen bij het vak Frans vrijwel niet toereikend om literaire werken in de doeltaal te

lezen. Als docent kunnen we de bewuste keus maken om woordenlijsten aan te bieden, om controlevragen mee te geven, of om bijvoorbeeld de verfilming van een literair werk te laten zien. Verder bestaat de mogelijkheid om samenwerkingsopdrachten voor hele klassen te maken, waarin rekening is gehouden met zowel het literair competentieniveau als het taalbeheersingsniveau van de individuele leerling. Het komende halfjaar zal ik verwerkingsopdrachten ontwikkelen en in praktijk uittesten. Tegelijk zal de vraag zijn wat de leerling in de praktijk van de ontwikkelde theorie vindt. ■

NOOT
De volledige top 50 is op te vragen via <a.heijnen@uu.nl>.

LITERATUUR
Witte, T. (2008). *Het oog van de meester*. Delft: Eburon.

Goede én uitstekende docenten

‘Bij goed onderwijs horen goede én uitstekende leraren. Daarvan zijn er gelukkig veel, maar niet genoeg. Er zijn maatregelen nodig om het beroep aantrekkelijker te maken. De [Onderwijs] raad heeft hiervoor verschillende aanbevelingen gedaan.’

Al enige dagen breek ik me het hoofd over bovenstaande tekst, die ik tegenkwam op de website van de Onderwijsraad en waarmee het dossier *Leraren* wordt geïntroduceerd. Het dossier biedt een overzicht van het gedachtegoed van de raad

over het onderwerp, aldus de website. De adviezen die zijn uitgebracht, worden onderverdeeld in vier thema's: de lerarenopleiding; bekwaamheidseisen en de beroepsgroep; werkomstandigheden en de professionele arbeidsorganisatie; onderwijsarbeidsmarkt en personeelsdoorstroming.

Bij thema 1 staat als belangrijkste opmerking: ‘De raad pleit voor flexibele lerarenopleidingen die kunnen reageren op veranderingen in het beroep, in het onderwijs en in de maatschappij.’ Onder thema 2 vind ik ‘(...) er moet een lerarenregister komen dat garant staat voor kwaliteit: iedereen die in het register is ingeschreven voldoet aan de bekwaamheidseisen. Daarnaast wil de raad de leraar ruimte geven om zijn professie uit te oefenen. Hij of zij moet meer invloed krijgen op

het onderwijsproces en op de inhoud van het vak.’

Bij thema 3 lees ik: ‘De raad vindt dat zowel leraren als de schoolorganisatie beter moeten worden toegerust om het werkklimaat te verbeteren. Scholen moeten zich ontwikkelen tot professionele, moderne arbeidsorganisaties.’ En ten slotte onder thema 4: ‘De raad wil werken in het onderwijs zowel financieel als inhoudelijk aantrekkelijker maken. Meer mensen kunnen kiezen voor het lerarenberoep en zittende leraren moeten vaker blijven.’

Ik heb deze aanbevelingen een aantal keren gelezen, maar het wil me maar niet lukken om uit te vinden welke van de genoemde maatregelen nu tot goede en welke tot uitstekende leraren zullen leiden. Want we hebben van elke soort wat nodig volgens de Onderwijsraad.

Hoe flexibel moet een lerarenopleiding zijn en staat elke verandering voor een verbetering? Meer invloed op het onderwijsproces en de inhoud van het vak: ja, dat zouden we allemaal wel graag willen, maar maakt ons dat tot betere docenten? En hoe moet dat dan met al

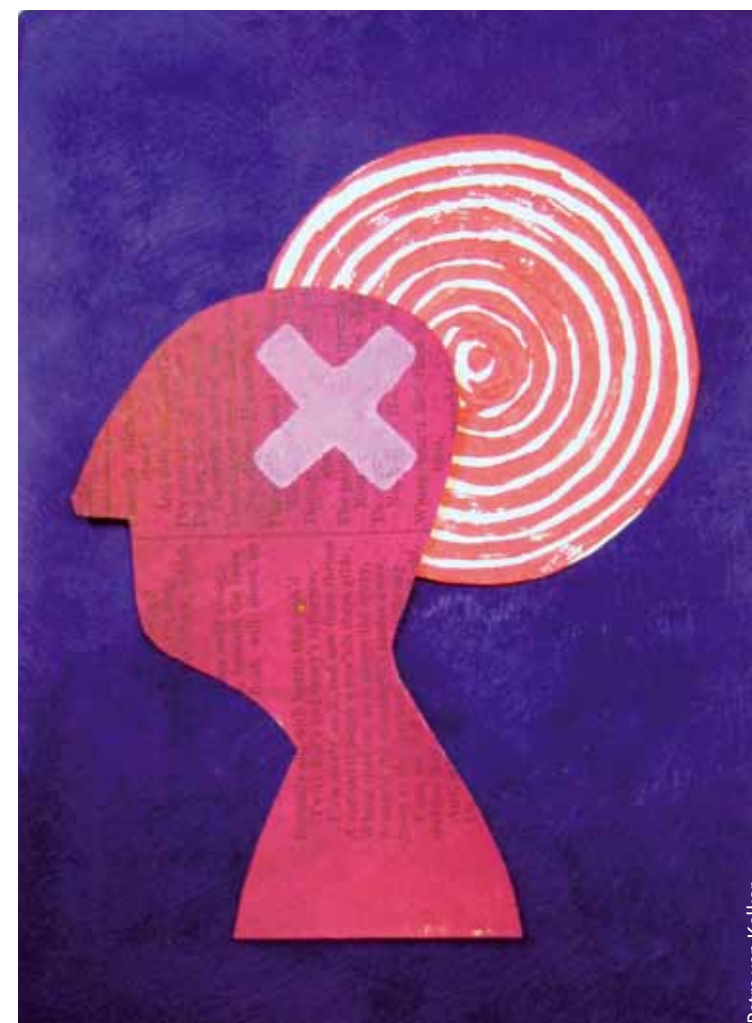
die onbevoegde docenten die nu voor de klas staan? Die kunnen geen plaatsje krijgen in het lerarenregister en vallen dus buiten de boot.

De aanbevelingen bij thema 3 en 4 lijken mooi, maar kosten ongetwijfeld veel geld. Met de huidige crisis in politiek en economie zie ik voorlopig nog niet zo heel veel extra geld naar het onderwijs stromen.

Wat zijn dan de maatregelen om het onderwijs aantrekkelijker te maken? Het geldt dat nu naar de Onderwijsraad en andere adviesinstanties gaat in het primaire proces stoppen? ■

Christien van Gool
<cmmhuangool@planet.nl>

Zie <www.onderwijsraad.nl/dossiers/leraren> voor het dossier *Leraren* van de Onderwijsraad.

Petra van Kalker